

La «Prote» GRUP BENÈFIC WAD-RAS,

per CARLOS SÀNCHEZ-VALVERDE VISUS

«La Prote», el nom popular del grup benèfic Wad-ras, era un malson per als poblenovins de la segona meitat del segle xx, la representació de la mala consciència, i tots preferíem mirar cap a una altra banda. Eren els pobres nens del cap rapat que els entreveïem fent d'escolanets a la parròquia de Sant Francesc d'Assís. I aquesta imatge popular es corresponia a la realitat de portes endins. Segons l'estudi que publiquem en aquest número, els anys posteriors a la *guerra incivil* van ser temps «de negació i ensinistrament, no d'educació».

Però no sempre va ser així. Va néixer amb la millor intenció per recollir els nens abandonats i reconvertir els «trinxeraires» en homes de bé. Va ser un laboratori pioner d'atenció a la infància desvalguda. Els aires revolucionaris del 1936 van fer rebatejar el centre amb el nom de Jean-Jacques Rousseau i es van posar en pràctica les pedagogies més avançades. Però malgrat la bona voluntat de gairebé tots els seus dirigents, inclosos els franquistes, quasi mai no es va lliurar de ser un macroasil. Un magatzem caritatiu. L'informe es clou amb el testimoni colpidor de persones que van viure a «la Prote» part de la seva infància.

Aquest centre, creat el 1908, va ser el referent durant seixanta anys de l'acció institucional de la Junta de Protecció a la Infància de Barcelona (JPIB), que a partir del 1939 es va dir Junta de Protecció de Menors.

Va ser un dels laboratoris de l'acció institucional dirigida a la infància. Però malgrat la intenció dels seus creadors, mai no va superar el caràcter de macroasil, amb una població estable d'uns 400 nens i nenes. En alguns moments va arribar a acollir una població de més de 1.300 criatures.

El centre va ser concebut originalment per acollir nens i nenes. Va tenir una etapa al final dels anys vint que va ser només per a nens i va tornar a ser mixt durant la II República. Finalment, des del 1939, va acollir només nens.

Construït gràcies a la cessió d'uns terrenys per part de l'Ajuntament de Barcelona, canvià de nom en diferents moments de la seva vida. Durant la part final de la II República, coincidint amb la direcció de Frederic Godàs i Vila, es va anomenar Grup Benèfic [d'Infants] Jean-Jacques Rousseau, nom que evoca tendències naturalistes i positivistes. I a finals de la dècada del 1950, un cop mort Ramon Albó, incorporà el seu nom i va passar a anomenar-se Institut Ramon Albó (IRA).

A finals dels anys seixanta es traslladà, mantenint el nom d'Institut Ramon Albó, a Mollet del Vallès, on va acollir uns 500 nens durant més d'un decenni. Aquest centre de Mollet fou tancat definitivament poc després del traspàs de competències a la Generalitat de Catalunya a començaments dels anys vuitanta. En els seus locals es troba ara, entre altres institucions, l'Escola de Policia de Catalunya.

ACOLLIMENT O REPRESSIÓ

Els inicis

El 1912 es va plantejar un conflicte entre la JPIB i l'Ajuntament perquè aquest va decidir que el convent de les Mínimes del carrer del Carme, on s'ubicaven les instal·lacions provisionals de l'alberg provisional de la JPIB, com també altres dependències del Patronato de Libertos i de la Infancia Abandonada, fos enderrocat per construir-hi en el solar un grup escolar que va ser la futura escola Milà i Fontanals.

Fruit d'aquestes tensions i les consegüents negociacions, l'Ajuntament va cedir un solar al carrer de Wad-ras per construir-hi el centre que necessitaven ambdues institucions. Els

anys següents, en un procés que està perfectament documentat a l'Arxiu de la JPIB (actualment dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya, ANC), es va erigir en aquest espai el Grup Benèfic Wad-ras. Però el Patronato de Libertos de Mossèn Pedragosa mai no arribà a utilitzar aquestes dependències.

Wad-ras, és a dir, el Grup Benèfic, va entrar en funcionament el 1914 i s'encomanà la direcció a Lluís Maria Folch i Torres.

En la memòria dels anys 1911 i 1912 de la Junta de Protección a la Infancia y Represión de la Mendicidad de Barcelona es justifica l'existència d'aquesta institució i

A la pàgina de l'esquerra a dalt, panoràmica de l'edifici del Grup Benèfic als anys vint. A sota, ingrès d'un noi del carrer a «la Prote» (1921-1925). (ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA. FONS BRANGULÍ)

En aquesta pàgina, a dalt, nens jugant al pati del Grup Benèfic el 1930. Sobre aquestes línies, instantània del 1915 de l'acte d'inauguració del Grup Benèfic. (ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA. FONS BRANGULÍ)

Els nens interns del Grup Benèfic fent activitats al pati de la institució. A dalt, nenes cosint vigilades per monges. Al mig, un enlairament de globus. A sota, uns nens passejant amb un cavall i jugant amb coloms. Aquesta darrera fotografia és del 1918, i la resta estan datades als anys vint. A la pàgina següent, a dalt i a baix, fent activitats al jardí i a l'hort de la institució. La fotografia del mig és de nens jugant en un pati segregat. (ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA. FONS BRANGULÍ)

altres de similars i el seu caràcter d'estada provisional:

«Por ello la Junta se ha apartado de la idea de un asilo para abandonados fundando tan solo un Albergue Provisional, donde éstos permanecen únicamente el tiempo necesario para su estudio y clasificación con el objeto de fijar con todo conocimiento del caso su ulterior destino. [...] Se propone devolverlos al seno de la sociedad convertidos en verdaderos ciudadanos, en hombres útiles, en inteligencias y brazos al servicio de la civilización [...] a fin de que no permanezcan en el reformatorio o en el asilo nada más que el tiempo necesario para su reforma, su instrucción y su educación [...] el asilo público, no es el lugar más apropiado para preparar a los niños para la lucha por la vida en medio de las complejidades de nuestra moderna sociedad.»

El Grup Benèfic es convertí en la institució estrella de la JPIB fins a mitjan dècada dels anys vint. A més dels nens, a l'edifici hi havia els altres serveis de la JPIB: part de les oficines, el centre d'observació, l'alberg provisional, etc.

Amb els anys es convertí també en un macrocentre d'estada no provisional i es va reproduir allò de què es volia fugir al

A l'esquerra i de dalt a baix, un taller de treballs manuals, una aula petita, un taller de tipografia, la biblioteca, un laboratori psicotècnic i un menjador de la secció familiar de la institució. A la dreta i de dalt a baix, els nens escoltant el piano en una classe de música, un taller de fusteria i una aula on la pissarra ocupa tota una paret. Totes les instantànies són dels anys vint. (ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA. FONS BRANGULÍ)

principi. Es va convertir en un asil, malgrat que estava organitzat seguint «formalment» l'onada dels plantejaments de la Casa de Família de Pedragosa, com si es tractés de diverses cases de família juntes. Quan el 1926 Folch deixà la direcció, s'aprofità per fer una remodelació de la institució i es van crear 25 «famílies» i al capdavant de cadascuna hi havia un educador.

Durant la segona dècada del segle xx, llevat del grup i dels dos restaurants de maternitat (als carrers del Peu de la Creu i d'Hostafranchs), no hi havia res més que depengués de l'Administració.

Cal matisar, però, que en aquells anys es desenvoluparen altres iniciatives com ara els parcs infantils (el primer a Hostafranchs des del 1913 i l'altre, el més important, dins de les instal·lacions del mateix Grup Benèfic a partir del 1915), les colònies i alguna altra obra esporàdica com ara la granja de Fogars de Montclús, que només va durar un any, el 1915.

La recollida de nens del carrer («trinxeraires»), que en un principi va decantar la JPIB cap a actuacions purament controladores, va ser a poc a poc complementada amb accions de caràcter més tècnic i modern (parcs, guarderies, cases de família, etc.). Un element present aquests primers

agricultores, de exigir, las porquas 5 á 6 pesetas afirmación tante deber ser cierto lo que la co- pias efec- ullo, alcan- la de 1914 razón de 31 ensa hasta cotizaron á tias, siendo peseta los etos precios no obstan un 40 por da cosecha rable aspec- rible á la íe año, la plantacio- a destruido rano, por- mos que- a total del bradamente que á nues- comparan- riores, á pesa mien- da aquella de desgracia. co á quien que no se- cheros co- el público

carta, ma- precio nor- la sea una nota facili- me se ven- la leche de a y cinco á De suerte, de ser cier- á la alca- poeta, re- tado en 10 rios, y por circunstan- tivamente, aciden con

procedentes A pesar de os referidos íantes, que- mente fabu- ento de 150 raíz de la

ón del pan de este im- dad, el go- ahora con naderos, tres de tri- a confere- os, que iba

rona la vapor Barcelona, que se usa actua- mente en Canarias y tras cargamento de al- godón.

Los repatriados

Ayer mañana era muy reducido el número de repatriados que quedaba en Barcelona, por cuyo motivo no se formó ningún tren especial, saliendo los que había y los que fueron llegando durante el día, en los trenes ordinarios y en diferentes barcos para Valencia, Vinaroz y Gandía.

Procedentes de Francia. Segaron por la mañana unos 300 y 150 en el correo de la tarde. En total fueron repatriados ayer á sus pueblos de origen, según informes oficiales, unos 2.000, con lo cual á última hora de ayer tarde sólo quedaban en Barcelona unos 50. Pero por noticias recibidas de la frontera se tenía el aviso de que hoy llegarían en los trenes de esta madrugada y en los restantes del día otros dos mil, que se enviarán también á sus puntos de origen.

Desde que se presentaron las actuales circunstancias han sido embarcados por el Gobierno civil de Barcelona, por cuenta del Estado y después de ser debidamente atendidos y alimentados con rancho por la Junta de Protección á la Infancia, 13.758 repatriados, sin que hasta ahora se haya tenido de recurrir á las 25.000 pesetas votadas por el Ayuntamiento, ni á otras cantidades ofrecidas por particulares.

El Estado abonará las cantidades adelantadas por la Junta de Protección á la Infancia. Esta, cuya actuación en este asunto es superior á todo encomio, nos ha remitido la siguiente nota en que se detalla su gestión, que gustosos publicamos:

«En las oficinas de la Junta provincial de Protección á la Infancia y Represión de la Mendicidad, se ha reunido la Comisión permanente de la misma para tratar de la actuación que desde un principio viene realizando ante el problema de la multitud de los inmigrantes repatriados de Francia.

Díese cuenta que hasta la fecha han ingresado 14.000 inmigrantes, los cuales, después de atendidos con albergue y manutención en el edificio que la Junta está construyendo en la calle de Wad-Ras, salen para sus respectivas localidades, en ferrocarril ó buques, de conformidad con los itinerarios que organiza el gobernador.

En este servicio extraordinario emplea la Junta en la actualidad sus actividades, movida de humanidad y civismo, tanto para evitar el triste espectáculo del hambre y de la miseria que ofrecía Barcelona durante los primeros días de la última semana, como para salvar el peligro que implicaba para una ciudad como la nuestra la presencia de tantos millares de hombres sin trabajo ni hogar.

Para atender á los cuantiosos gastos que importa este servicio extraordinario de la Junta, ha sido preciso sacrificar en parte los otros que viene prestando con tanto celo en bien de los pobres. Por ello, y para que esta solución de continuidad en su obra no se prolongue más todavía, la Junta de Protección á la Infancia y Represión de la Mendicidad hace un llamamiento á los buenos sentimientos de los barceloneses.»

A favor de la neutralidad

Anoche se expidió el siguiente telegrama: «Señor presidente del Consejo de ministros. — Madrid. — Ante la impopular campaña iniciada en favor de la intervención de Es-

Hotel per als pobres

El nom complet de la Junta de Protecció de la Infància portava l'afegit de «Represión de la Mendicidad». I potser per aquesta doble competència dins de l'edifici del carrer Wad-ras hi va haver el que es denominava eufemísticament «hotel d'immigrants i transeünts». El retall de *La Vanguardia* del 12 d'agost de 1914 ens parla que aquelles últimes setmanes ja havien passat per Barcelona procedents de França 13.758 repatriats, que havien pogut menjar gràcies a la Junta de Protecció de Menors i que no havia calgut gastar-se les 25.000 pessetes que havia votat el pleuari de l'Ajuntament de Barcelona per socórrer aquesta gernació. Segons l'article, es van repatriar la majoria dels immigrants cap als seus pobles d'origen i que, d'aquesta manera, es va donar per resolt l'espectacle de misèria que oferien els carrers de Barcelona. Cal fer notar que la notícia és de l'any 1914, quan comença la Primera Guerra Mundial, i que el Grup Benèfic no s'inaugura oficialment fins a l'any següent. Les fotos corresponen a dos Grups de transeünts, al dormitori i a la façana per on s'entrava a l'hotel. Procedeixen del Fons Branguli i, segons la datació que ha fet l'Arxiu Nacional de Catalunya, serien dels anys 1918-1919.

anys és el contingut laic i professional de les institucions creades, que són encomanades a professionals de les noves disciplines emergents: psicologia, educació social, magisteri...

La primera «guarderia de nens de pit» va ser inaugurada també al Poblenu, al carrer de la Independència (avui Badajoz) número 62.

Canvi de nom, Jean-Jacques Rousseau

Un cop recuperada la Generalitat la primavera del 1936 i per iniciativa dels seus responsables, el Grup Benèfic Wad-ras canvia de nom i passa a anomenar-se Jean-Jacques Rousseau. Aleshores és nomenat director Frederic Godàs, mestre i pedagog lleidatà, que n'assumeix la direcció des del 1936 fins a finals del 1937.

L'actuació de Godàs va ser frenètica, com si es tractés d'activisme polític, i va posar en marxa una sèrie d'iniciatives molt interessants. El fil conductor de totes aquestes iniciatives era el «valor educatiu del treball i de la funció de la formació professional».

Un altre element important de la seva acció va ser l'obertura de les «escoles professionals» del Poblenu i altres mesures, com ara enviar els nens i les nenes del centre a estudiar fora del grup. Aquestes accions actuaven com a complement social a l'acció institucional, dins d'un plantejament de normalització i de no-segregació.

Pel que fa a l'organització interna del grup, el canvi fou radical. A finals de febrer del 1936 s'estableix una organització que reconverteix les cases de família en «repúbliques» i poc després, ja en plena guerra, s'opta pel model de «colònies», com a experiència pedagògica comunitària, per organitzar els diferents grups de nens i nenes dependents de la Junta de Protecció a la Infància, que són repartits per la geografia catalana

A dalt, pàrvuls fent la migdiada sobre gandules vigilats per un monitora. A sota, un grup de nens deficients que també acollia la institució. Les fotografies són dels anys vint. (ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA. FONS BRANGULÍ)

per allunyar-los dels perills de la guerra. Aiguafreda, el Figaró, Tagamanent i Hostalric foren els llocs on van romandre aquests nens i nenes fins al març del 1939.

Sota el franquisme, 1939-1975

La victòria del general Franco el 1939 representa una interrupció del procés històric i social, si no un retrocés, en el desenvolupament de les polítiques d'infància.

Els nens dependents de la Junta de Protecció, un cop recol·locats en el Grup Benèfic Wad-ras (que va recuperar el nom vell), es van trobar amb uns nous aires on segons el testimoni d'Emili Riera (nen acollit en aquells moments) els objectius eren:

«[...] realizar instrucción, vestidos con bata de rayas y armados de fusiles de madera, durante la mayor parte de las horas del día.»

Pel que expliquen els testimonis, van ser temps de negació i d'ensinistrament, no d'educació.

En un solar proper al Grup Benèfic, amb entrada pel carrer d'Àlaba, s'instal·là des de mitjan anys quaranta un reformatori del Tribunal Tutelar de Menors (TTM). De fet, ja des del 1939 Wad-ras acollia de manera habitual nens procedents del TTM. Després també s'hi van instal·lar les escoles professionals.

Durant la dècada dels anys quaranta, la Junta de Protecció de Menores de Barcelona (JPMB) va potenciar la formació professional destinant recursos per fer créixer les escoles professionals pròpies sota la tutela i la direcció d'ordes religiosos. En aquest mateix període, paradoxalment, també es va desenvolupar l'acció de Josep Joan Piquer Jover, pedagog que

des del laboratori psicotècnic de Wad-ras va tirar endavant el seu treball teòric, fins que uns quants anys després va passar a dirigir les publicacions de la Junta.

Els darrers anys de la dècada dels cinquanta estan, en la història de la JPMB, marcats per la desaparició de Ramon Albó, mort el 1955. En honor seu, el centre del Poblenu incorporà el seu nom. I Wad-ras es va anar convertint, lentament però progressivament, d'una institució que encara «acollia» més de 800 nens en un asil.

El centre va tancar definitivament, després d'anys d'abandó de les seves instal·lacions, a finals dels anys seixanta. Els nens es van traslladar al nou centre Institut Ramon Albó de Mollet del Vallès, inaugurat oficialment l'octubre del 1971.